

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ

ΤΟ Σεμινάριον ἐπὶ τῶν «Ἐρευνῶν Νοικοκυριῶν» ὀργανωθὲν ὑπὸ τοῦ Διεθνοῦς Γραφείου Ἐργασίας καὶ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν (Διάσκεψις Εὐρ. Στατιστικῶν) συνήλθεν ἐν Βιέννῃ τὴν 16ην Ὀκτωβρίου 1961 καὶ ἐπεράτωσε τὰς ἐργασίας του τὴν 27ην Ἰσίου μηνός. Εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Σεμιναρίου ἔλαβον μέρος 60 περίπου ἀντιπρόσωποι ἀνήκοντες εἰς διαφόρους διεθνεῖς ὀργανισμοὺς (Δ.Γ.Ε., Ο.Ε.Ε., ΦΑΟ, UNESKO κλπ) καὶ εἰς Κρατικὰς Στατιστικὰς Ὑπηρεσίας τῶν ἀκολουθῶν χωρῶν: Αὐστρίας, Βελγίου, Βουλγαρίας, Γαλλίας, Γιουγκοσλαβίας, Δανίας, Δ. Γερμανίας, Ἑλβετίας, Ἑλλάδος, ΗΠΑ, Ἰρλανδίας, Ἰσλανδίας, Ἰσπανίας, Ἰταλίας, Κύπρου, Λουξεμβούργου, Νορβηγίας, Ὁλλανδίας, Οὐγγαρίας, Οὐκρανίας, Πολωνίας, Ρουμανίας, Ρωσίας, Σουηδίας καὶ Τουρκίας. Ἡ ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεῖα ἀπετελέσθη ἐκ τῶν κ.κ. Π. Κουβέλη, Γεν. Διευθυντοῦ Ε.Σ.Υ.Ε., Α. Reisz, Ἐμπειρογνώμονος τοῦ Δ.Γ.Ε. παρὰ τῆ Ε.Σ.Υ.Ε., Χρ. Κελεπερή Διευθυντοῦ Εἰδικῶν Ἐρευνῶν Ε.Σ.Υ.Ε. καὶ Δ. Ἀθανασοπούλου, Τμηματάρχου παρὰ τῆ αὐτῆ Διευθύνσει.

Σκοπὸς τοῦ ἐν λόγῳ Σεμιναρίου, ἦτο νὰ παράσῃ τὴν δυνατότητα εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν συμμετεχουσῶν χωρῶν ὅπως διερευνήσουν ἀπὸ κοινοῦ τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς τῶν ἐρευνῶν, αἱ ὁποῖαι διενεργοῦνται εἰς οἰκογενεῖας ἢ νοικοκυριά. λαμβανόμενου ὅτι ὅσιν ὅτι αὐταὶ ἔχουν εὐρέως ἀναγνωρισθῆ ὡς μία χρήσιμος καὶ εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἢ πλεόν ἀποτελεσματικὴ μέθοδος διὰ τὴν συγκέντρωσιν πληροφοριῶν ἐπὶ πολυαριθμῶν πεδίων ἐρεύνης, ὡς εἶναι π.χ. οἱ οἰκογενειακοὶ προϋπολογισμοί, τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, ἢ διατροφή, ὡς καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ὑπάρχουν πληροφορία διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ οἰκονομικοῦ προγραμματισμοῦ καὶ τῆς ἐνεργοῦ διοικήσεως. Ὡς ὅτως, μετὰ τῶν σκοπῶν τοῦ Σεμιναρίου ἦτο ἡ ἀνταλλαγὴ τῆς διαθέσιμου πείρας ἐπὶ τοῦ μεθοδολογικοῦ καὶ ὀργανωτικοῦ τομέως εἰς τὸν σχεδιασμὸν καὶ ἐκτέλεσιν τῶν τοιαύτης φύσεως ἐρευνῶν.

Τὰ διάφορα θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν συζητήσεις καὶ συστάσεις εἶχον εἰς γενικὰς γραμμάς ὡς ἀκολουθοῦσι:

1. Μεθοδολογία τῶν ἐρευνῶν νοικοκυριῶν.

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν συνεδριάσεων ἐκάστη τῶν συμμετεχουσῶν ἀντιπροσωπειῶν ἀνέπτυξε δι' ὀλίγων τὰς διεξαχθεῖσας εἰς τὴν χώραν τῆς ἐρέυνας, τονίζουσα ἰδιαίτερος τὸ μεθοδολογικὸν μέρος, τοὺς σκοποὺς καὶ τὰ γενικὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐν λόγῳ ἐρευνῶν. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀντιπροσωπεῖα ἀνεφέρθη εἰς τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1957)58 διεξαχθεῖσαν ἐρευναν ἐπὶ τῶν οἰκογενειακῶν προϋπολογισμῶν εἰς τὰς ἀστικὰς περιοχὰς τῆς χώρας, ὡς καὶ τὰς συνεχεῖς τοιαύτας. Ἐγένετο ἰδιαίτερα μνεία ὀρισμένων τεχνικῶν προβλημάτων ὡς καὶ τοῦ τρόπου ἀντιμετωπίσεως τῶν εἰς τὸ πλαίσιον δειγματοληψίας, ἢ μέθοδος συλλογῆς στοιχείων, αἱ χρησιμοποιηθεῖσαι περίοδοι ἀναφορᾶς κλπ. Ἐπὶ τῆ εὐκαιρίᾳ κατετέθη κατὰ τὴν πρώτῃν ἡμέραν τοῦ Σεμιναρίου ἡ προσφάτως κυκλοφορήσασα ἔκδο-

οις τῆς Ε.Σ.Υ.Ε. ἐπὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐνεργηθείσης ἐρεῦνης οἰκογενειακῶν προϋπολογισμῶν, ἡ ὁποία ἐνεποίησεν ἀρίστην ἐντύπωσιν.

Κατὰ τὴν συζήτησιν τῶν ἐπὶ μέρους μεθολογικῶν προβλημάτων τῶν ἀνωτέρω ἐρευνῶν ἐτέθησαν κατ' ἀρχὴν τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζονται εἰς τὰς διαφόρους χώρας. Ἐν συνεχείᾳ ἐγένετο ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων καὶ ἐξήχθησαν ὠρισμένα συμπεράσματα ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστον προβλημάτων, τὰ βασικώτερα τῶν ὁποίων ἀνεφέροντο εἰς τὰ ἀκόλουθα θέματα :

α) Ἀναγνώρισις τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς σημασίας τῶν ἐρευνῶν τῶν νοικοκυριῶν.

β) Δυνατότητες καὶ περιορισμοὶ τῶν τοιαύτης φύσεως ἐρευνῶν.

γ) Δυνατὰ σχέδια δειγματοληψίας. Ἐν προκειμένῳ ἐμελετήθησαν ἰδιαιτέρως τὰ ἐξῆς ἐπὶ μέρους προβλήματα : I) Σχέσεις μεταξύ σκοποῦ τῆς ἐρεῦνης καὶ μεγέθους δειγματος, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς ὑπαρχούσας οἰκονομικὰς δυνατότητας. II) Δεῖγμα (πλαίσιον, μέθοδος ἐπιλογῆς καὶ συνδυασμοὶ τῶν δεδομένων κλπ.). III) Μέθοδος συλλογῆς τῶν πληροφοριῶν καὶ περίοδοι ἀναφορᾶς (διὰ τῶν συνεντεύξεων ἢ διὰ βιβλιαρίων ἢ διὰ μικτῆς μεθόδου κλπ.). IV) Ἐρευναι πολλαπλῆς σκοπιμότητος καὶ ἔρευναι μὲ ἓν ἢ περισσοτέρα ἀντικείμενα.

δ) Ἀνάλυσις τῶν δεδομένων (λεπτομερῆς συζήτησις τῆς ἀκολουθουμένης διαδικασίας ἀπὸ τῆς συγκεντρώσεως τῶν πληροφοριῶν μέχρι τῆς δημοσιεύσεώς των).

ε) Μορφὴ καὶ σύνθεσις τῶν ὀργανισμῶν, οἱ ὁποῖοι διεξάγουσιν τὰς ἀνωτέρω ἐρεῦνας.

Ἐπὶ τοῦ τελευταίου θέματος, ἔγινε παραδεκτόν, ὅτι εἰς μόνιμος ὀργανισμὸς μὲ μόνιμον καὶ ἐκπαιδευμένον προσωπικὸν δέον ὅπως διεξάγῃ τὰς ἐρεῦνας ταύτας, ὥστε ἡ συσσωρευομένη ἐμπειρία νὰ ὀδηγῇ εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ἐρευνῶν τούτων ἀπὸ πάσης ἀπόψεως.

2. Χρησιμοποίησις τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐρευνῶν οἰκογενειακῶν προϋπολογισμῶν εἰς τὴν κατάρτισιν τιμαρίθμων.

Μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων ἀντηλλάγησαν ἀπόψεις ἐπὶ διαφόρων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα γεννῶνται κατὰ τὴν κατάρτισιν ἐνὸς δείκτου τιμῶν, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ τρόπου χρησιμοποίησεως δεδομένων ἐκ τῶν ἐρευνῶν οἰκογενειακῶν προϋπολογισμῶν. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων χωρῶν ἀνέπτυξαν τὸν τρόπον καταρτίσεως τῶν δεικτῶν τιμῶν (τιμαρίθμων) εἰς τὰς χώρας των, τὸ ἐνδιαφέρον δὲ τῶν συζητήσεων συγκεντρώθη εἰς τὰ ἐξῆς κυρίως ζητήματα : α) Πρέπει ὁ δείκτης νὰ ἀναφέρεται εἰς ὀλόκληρον τὴν χώραν ἢ εἰς ἐπὶ μέρους τμήματα ; (συνεζητήθησαν τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα καταρτίσεως ἰδιαιτέρων δι' ἑκάστην πόλιν δεικτῶν, ὡς καὶ ὁ τρόπος συνδυασμοῦ αὐτῶν διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ τελικοῦ δείκτου).

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀντιπροσωπεία ἀνέφερε ὅτι ὁ καταρτιζόμενος ἐν Ἑλλάδι Δ.Τ.Κ. ἀναφέρεται εἰς τὸ σύνολον τῶν ἀστικῶν περιοχῶν καὶ ὅτι θεωρεῖται παρακινδυνευμένος ὁ καταρτιζόμενος ἰδιαιτέρου δείκτου δι' ἑκάστην πόλιν, λόγῳ τῶν ἐπικρατουσῶν τοπικῶν συνθηκῶν καὶ τῆς διαφόρου ἐπιδράσεως τῆς ἐποχικότητος εἰς τὰ διάφορα διαμερίσματα τῆς χώρας. β) Τί τμήματα τοῦ πληθυσμοῦ δέον νὰ καλύπτῃ ὁ δείκτης. (Ὀλόκληρον τὸν πληθυσμὸν ἢ ἀστικὰς ομάδας ἢ λ.χ. ἐργάτας, μισθωτοὺς κλπ.), γ) Τί εἶδη δέον νὰ περιλαμβάνῃ ὁ δείκτης. (Μόνον τρόφιμα ; Τὸ σύνολον τῶν εἰδῶν, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται εἰς τὸν προϋπολογισμὸν ἐνὸς νοικοκυριοῦ) ;

Ἐγένετο δεκτόν ὅφ' ὅλων, ὅτι τὰ δεδομένα, τὰ ὁποῖα ἐκ τῆς ἐρεῦνης οἰκογενειακῶν προϋπολογισμῶν εἶναι ἀπαραίτητα εἰς τὴν κατάρτισιν ἐνὸς δείκτου τιμῶν εἶναι : α) Αἱ ἀγοραὶ τῶν νοικοκυριῶν. β) Ἡ διάρθρωσις τῆς καταναλώσεως. γ) Ὁ τόπος τῆς ἀγορᾶς των.

Ἄλλα προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον συζητήσεων εἶναι : α) ἐποχικότης, β) χρονικὰ διαστήματα, κατὰ τὰ ὁποῖα δέον ὅπως ἐπαναλαμβάνονται αἱ

έρευνα οικογενειακών προϋπολογισμών, γ) προβλήματα ταξινομήσεως και αναλύσεως των στοιχείων.

3. Χρησιμοποίησις τῶν δεδομένων τῶν οικογενειακῶν προϋπολογισμῶν διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως.

Κατ' ἀρχήν, ὁ εἰσηγηθεὶς τὸ θέμα ἀντιπρόσωπος τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν Εὐρώπην ἐξέθεσε τὰς γενομένας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου μέχρι τοῦδε ἐργασίας καὶ τὰ ἐξαχθέντα συμπεράσματα. Ἡ συζήτησις ἀνεφέρθη κυρίως εἰς τὰς στατιστικὰς σειράς, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως ὡς συνόλου καὶ διὰ τμήματα τοῦ πληθυσμοῦ καθὼς καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν δύνανται νὰ προκύψουν αὐτὰ ἐκ τῶν ἐρευνῶν οικογενειακῶν προϋπολογισμῶν.

Ἀνεγνωρίσθη ὅφ' ὄλων ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καθορισθοῦν διεθνή πρότυπα ἀλλὰ δέον νὰ προσαρμόζονται ταῦτα πρὸς τὰς ἰδιαιτέρας ἀνάγκας καὶ τὰς ἐπικρατούσας συνθήκας εἰς ἐκάστην χώραν.

Ἐκαστῶς ἀνεγνωρίσθη ἡ σημασία τῶν ἐρευνῶν οἰκογενειακῶν προϋπολογισμῶν καὶ αἱ δυνατότητες αὐτῶν ὡς πηγῆς πληροφοριῶν. Συγκεκριμένως, ἐγένετο παραδεκτὸν ὅτι μεταξὺ τῶν διαφόρων πηγῶν πληροφοριῶν διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως, αἱ ἔρευνα οἰκογενειακῶν προϋπολογισμῶν κατέχουν ἰδιάζουσαν θέσιν καὶ τοῦτο διότι: α) παρέχουν πληροφориὰς ἀναφερομένας ἀπ' εὐθείας εἰς τὰς δαπάνας καταναλώσεως, ἐνῶ ἄλλαι πηγαὶ παρέχουν μετρήσεις ἄλλων μεγεθῶν σχετιζομένων ἐμμέσως μὲ τὰς δαπάνας καταναλώσεως καὶ β) ἐπιτρέπουν τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως, ὄχι μόνον διὰ τὸ σύνολον τοῦ πληθυσμοῦ ἀλλὰ καὶ διὰ τμήματα αὐτοῦ.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀντιπροσωπεῖα ἀνέφερε σχετικῶς, ὅτι τὰ συλλεγόμενα στοιχεῖα, κατὰ τὴν συνεχήν ἔρευναν οἰκογενειακῶν προϋπολογισμῶν, χρησιμεύουν προσωρινῶς διὰ συγκρίσεις καὶ ἔλεγχον τῶν ἐκτιμήσεων τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως τῶν γενομένων βάσει ἄλλων στοιχείων.

4. Ἐρευναὶ διατροφῆς.

Ἀφοῦ αἱ ἀντιπροσωπεῖαι μιᾶς ἐκάστης χώρας ἀνέφερον ἐν ὀλίγοις τὰς διεξαχθεῖσας ἐρεῦνας διατροφῆς, ἀντηλλάγησαν ἀπόψεις ἐπὶ τῶν τεθέντων προβλημάτων καὶ ἐξήχθησαν συμπεράσματα ὅσον ἀφορᾷ τὴν μορφήν καὶ ὀργάνωσιν τῶν τοιούτων ἐρευνῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀπαιτούμενας πληροφориὰς διὰ τὴν μελέτην τοῦ ἐπιπέδου διατροφῆς (ἀπὸ ἀπόψεως συστατικῶν - διαιτητικῆς κλπ.) μιᾶς χώρας καὶ τὰς δυνατὰς πηγὰς πληροφοριῶν, ἐγένοντο παραδεκτὰ τὰ κάτωθι:

Αἱ ἀπαιτούμεναι πληροφориαὶ εἶναι: α) Καταναλωθεῖσαι ποσότητες τροφίμων διαφόρων εἰδῶν, β) σύνθεσις τῶν διαφόρων εἰδῶν τροφίμων εἰς συστατικὰ κ.λ.π., γ) δεδομένα ἐπὶ τῶν ἀπαιτούμενων τροφῶν καὶ συστατικῶν διὰ μίαν κανονικὴν διαιτητικὴν.

Ἐξ κύριαι πηγαὶ τῶν ἀνωτέρω ὑπὸ (α) πληροφοριῶν ἀνεφέρθησαν τὰ «ἰσοζύγια τροφίμων» καὶ αἱ «ἐρευναὶ διατροφῆς». Μεταξὺ τῶν μειονεκτημάτων τῶν «ἰσοζυγίων τροφίμων» ἀνεφέρθησαν: 1) Ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ περιέχουν ἀκριβεῖς πληροφориὰς ἐπὶ τῶν διαθεσίμων εἰς τρόφιμα (stocks). 2) Ὅτι ἀναφέρονται μόνον εἰς μέσους ὄρους δι' ὀλόκληρον τὸν πληθυσμὸν.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀντιπροσωπεῖα ἀνεφέρθη εἰς τὴν διεξαχθεῖσαν ἐν Ἑλλάδι ἔρευναν διατροφῆς, τονίσασα τὰ σχετικὰ πλεονεκτήματα τῆς διεξαγωγῆς ἐρευνῶν διατροφῆς ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐρευνῶν νοικοκυριῶν καὶ δὴ τὴν μεγαλύτεραν ἀκρίβειαν τῶν στοιχείων καὶ τὴν δυνατότητα ἀντιλήψεως στοιχείων διὰ διαφόρους ὁμάδας πληθυσμοῦ, πρᾶγμα τὸ ὅποιον αὐξάνει τὴν χρησιμότητα τῶν δεδομένων ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως.

5. Έρευνα οικογενειακών προϋπολογισμών με περισσότερα του ενός αντικείμενα.

Κατ' άρχήν έγνετο άναλλαγή άπόψεων επί του άκριβοϋς περιχομένου των άνωτέρω έρευνών. Οϋτω έγνετο διάκρισις μεταξύ των έρευνών με περισσότερα αντικείμενα — δηλαδή εκείνων, αί όποία άποσκοποϋν εις την συγκέντρωσιν στοιχείων επί τινων έντελών διαφόρων τομέων—καί των έρευνών με πολλαπλήν σκοπιμότητα, δηλαδή εκείνων εις τας όποίας τά στοιχεία καίτοι βασίζονται επί ένός πεδίου έρεύνης, προορίζονται όμως νά καλύψουν διαφόρους άνάγκας ως λ.χ. έπιστημονικάς, διοικητικάς κλπ.

Έν συνεχεία άνεφέρθησαν τυπικά τινα παραδείγματα τοιούτων έρευνών, όπως ή έθνική δειγματοληπτική έρευνα των Ίνδιών και ή συνεχής έρευνα πληθυσμοϋ των ΗΠΑ.

Συζητήθησαν κατόπιν τά πλεονεκτήματα των άνωτέρω έρευνών, ιδιαιτέρως δέ άπό των έξης άπόψεων :

α) Τοϋ συντονισμοϋ των έργασιών διά την συλλογήν άσχέτων μεταξύ των στοιχείων. β) Τής τεχνικής τής δειγματοληψίας και των συναφών προβλημάτων τοϋ μεγέθους τοϋ δείγματος κλπ. γ) Των μεθόδων συλλογής των στοιχείων (διά των συνεντεύξεων ή βιβλιαρίων καταγραφής κλπ.) δ) Τής αναλύσεως των δεδομένων και ε) τοϋ κόστους.

Συμφωνήθη ότι δέν είναι δυνατόν νά έξαχθούν γενικά συμπεράσματα έχοντα έφαρμογήν εις όλας τας χώρας. Όποσδήποτε, όμως, αί τοιαύτης φύσεως έρευναί πλεονεκτοϋν άπό την άποψιν τοϋ μικροτέρου κατά μονάδα πληροφοριών κόστους, ως και τοϋ απαιτουμένου χρόνου, μειονεκτοϋν όμως όσον άφορᾷ την άκρίβειαν των στοιχείων, λόγω τοϋ ότι οί έρευνηταί δέν είναι δυνατόν νά εκπαιδευθοϋν άριστα εις ένα τόσο εύρύ σϋνολον αντικειμένων, ένῶ συγχρόνως οί πληροφοριοδότες φαίνεται — όπως προκύπτει άπό τά σχετικά πειράματα — ότι δυσασαχέτοϋν διά τόν μέγαν φόρτον, πού συνεπάγεται δι' αϋτούς ή τοιαύτη έκτασις τής έρεύνης.

Επί τοϋ θέματος των έρευνών τούτων προέβη εις έκτενή είσήγησιν ο άρχηγός τής Έλληνικής Αντιπροσωπείας Γεν. Διευθυντής τής Ε Σ.Υ.Ε. ειπών έν συνόψει τά έξης : κατά την διεξαχθεΐσαν τό έτος 1957 - 58 έν Έλλάδι έρευναν οικογενειακών προϋπολογισμών, παρ' όλον ότι ο κύριος αντικειμενικός σκοπός αϋτής ήτο ή συλλογή πληροφοριών επί των δαπανών δι' άγαθά και ύπηρεσίας, ως και επί τοϋ εισοδήματος των νοικοκυριών ή συλλογή στοιχείων δέν περιωρίσθη μόνον εις τούτα, άλλ' έπεξετάθη και εις πλείστας άλλας πληροφορίας, σχετιζόμενας με τά οικονομικά, δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των νοικοκυριών και άναφερομένας εις τας συνθήκας στεγάσεως, την προσφερθεΐσαν υπό των νοικοκυριών φιλοξενίαν, την άπουσίαν μονίμων μελών τοϋ νοικοκυριοϋ κλπ. Τά συμπληρωματικά τούτα στοιχεία έχρησιμοποιήθησαν οϋχι μόνον ως βάσις ταξινομήσεως των στοιχείων, άλλά επέτρεψαν την κατάρτισιν μιās σειράς πινάκων, οί όποιοι διά πρώτην φοράν παρέσχον ένδείξεις επί των οικονομικών και δημογραφικών χαρακτηριστικών του πληθυσμοϋ. Αί τοιαύτης φύσεως πολλαπλής σκοπιμότητος έρευναί είναι λίαν έξαιρετικοϋ ένδιαφέροντος και ιδιαιτέρως διά χώρας με σημαντικά κενά στατιστικῶν στοιχείων, διότι επιτρέπουν την ελάττωσιν τοϋ κόστους κατά μονάδα πληροφοριών εις σημαντικόν βαθμόν.

Περαιτέρω έτόνισεν ότι αί έρευναί πολλαπλής σκοπιμότητος πλέπει νά πληροϋν εις τας ύπαναπτύκτους χώρας δύο βασικάς απαιτήσεις : α) τά συγκεντρωμένα στοιχεία νά καλύπτουν τας άμέσους άνάγκας τής ένεργοϋ διοικήσεως και τοϋ οικονομικοϋ προγραμματισμοϋ και β) ή μέθοδος τής συλλογής των στοιχείων και τής έπεξεργασίας των πρέπει νά είναι άποτελεσματική και νά έξασφαλίζη τό ελάχιστον δυνατόν κόστος. Τά άνωτέρω δέ αιτήματα δύνανται νά έπιτευχθοϋν διά τής χρησιμοποίησεως των πλέον άνεπτυγμένων και συγχρόνων στατιστικῶν μεθόδων και διά τοϋ έπιμελημένου σχεδιασμοϋ των έρευνών.

Περαιών έτόνισε την σημασίαν, την όποίαν έχει διά την έπιτυχή διεξαγωγήν των τοιούτων έρευνών ή όργάνωσις, ή διεξαγωγή και ή έπεξεργασία των, υπό ειδικευμένου μονίμου οργανισμοϋ, τοϋ όποιοϋ ή συσσωρευμένη πείρα άποτελεΐ έχέγγυον διά την

παιτέρω βελτίωσιν των εις τὸ μέλλον. Οὕτω ἐν Ἑλλάδι ἐκτὸς τῆς Συμβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία γνωμοδοτεῖ ἐπὶ τῆς μορφῆς τῆς ἐρεύνης ἐν γένει, ἔχει ἐγκαθιδρυθῆναι εἰδικὴ ὁμάς ἐργασίας, ἀποτελουμένη ἀπὸ τεχνικοὺς ἀσχολουμένους μονίμως μὲ ὅλα τὰ τεχνικὰ προβλήματα ἐν λεπτομερεία. Ὡσαύτως, ἀπαραίτητος ὄρος διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς τοιαύτης φύσεως ἐρευνῶν εἶναι ἡ χρησιμοποίησις μονίμου — πλήρως ἀπασχολουμένου καὶ ἱκανοποιητικῶς ἀμειβομένου προσωπικοῦ ἐρευνητῶν. Τοῦτο ἐφηρμόσθη ἤδη ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀπέδωσε ἀριστα μέχρι τοῦδε ἀποτελέσματα.

6. Δεδομένα ἐπὶ τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, τῆς ὑποαπασχολήσεως καὶ ἀνεργίας ἐκ τῶν ἐρευνῶν οἰκογενειακῶν προϋπολογισμῶν.

Τρία εἶδη ἐρευνῶν νοικοκυριῶν παρέχουν στοιχεῖα ἐπὶ τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ :

α) Ἐρευναὶ νοικοκυριῶν, αἱ ὁποῖαι, μεταξὺ τῶν ἄλλων κυρίων ἀντικειμένων των, περιλαμβάνουν καὶ ἐρωτήματα ἐπὶ τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. β) Δειγματοληπτικαὶ ἐρευναὶ ἐπὶ τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, καλύπτουσαι ὁλόκληρον τὸν πληθυσμὸν (μικροαπογραφαί)

γ) Ἄλλα εἰδικαὶ ἐρευναί.

Ἐπ' αὐτοῦ ἐγένετο παραδεκτόν, ὅτι ἐρευναὶ μὲ περισσότερα ἀντικείμενα καὶ γενικώτερον μὲ ἐρωτηματολόγιον βεβαρημένον μὲ πολλὰς ἐρωτήσεις, δὲν εἶναι αἱ κατάλληλοι διὰ τὴν συλλογὴν ἀκριβῶν πληροφοριῶν ἐπὶ τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ.

7. Στοιχεῖα ἐπὶ τῆς ὑγείας, τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου ἐκ τῶν ἐρευνῶν νοικοκυριῶν.

Κατὰ τὴν συζήτησιν τῶν ἀνωτέρω θεμάτων ἀνεφέρθησαν παραδείγματα ἐρευνῶν νοικοκυριῶν, εἰς τὰς ὁποίας περιλαμβάνονται ἐρωτήματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ὑγείαν καὶ τὸ ἐπίπεδον μορφώσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Ἀνεφέρθησαν προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀνεφύθησαν κατὰ τὰς γενομένας ἐρεῦνας, ὡς καὶ αἱ δοθεῖσαι ἐπ' αὐτῶν λύσεις. Γενικὴ ἦτο ἡ διαπίστωσις ὅτι αἱ ἀνωτέρω ἐρευναὶ εἶναι ἀκόμη πολὺ περιορισμέναι εἰς ἀριθμὸν καὶ τὰ ἀπαντῶμενα κατ' αὐτάς προβλήματα δὲν ἔχουν ἐπαρκῶς ἀντιμετωπισθῆναι.

8. Ἐρευναὶ οἰκογενειακῶν προϋπολογισμῶν εἰς ἀγροτικὰς περιοχάς.

Κατ' ἀρχὴν ἀνεφέρθησαν οἱ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους αἱ ἐρευναὶ νοικοκυριῶν εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχὰς δεόν νὰ γίνωνται κεχωρισμένως. Οἱ διαφορετικοὶ τρόποι ζωῆς καὶ τὰ διάφορα προβλήματα, ποὺ ἀντιμετωπίζονται εἰς τὰς ἀγροτικὰς ἐρεῦνας, ὅπως ἡ αὐτακατανάλωσις τῶν προϊόντων, ἡ ἀπασχόλησις πολλῶν κατοίκων τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν εἰς πλείονα τοῦ ἐνὸς ἐπαγγέλματα κλπ., εἶναι μερικὸν ἀπὸ τοὺς λόγους οἱ ὁποῖοι καθιστοῦν ἰδιόμορφον καὶ πολύπλοκον τὴν κατάστασιν εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχάς.

Ἐν συνεχείᾳ συνεζητήθησαν μεθοδολογικὰ καὶ ὀργανωτικὰ κυρίως προβλήματα, σχετιζόμενα μὲ τὰς ἐρεῦνας νοικοκυριῶν εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχάς. Συγκεκριμένως, μερικὰ ἀπὸ τὰ ζητήματα, ἅτινα ἀπασχόλησαν τοὺς συνέδρους ἦσαν :

α) Ποῖα δεόν νὰ εἶναι τὰ κύρια καὶ ποῖα τὰ δευτερεύοντα ἀντικείμενα τῆς ἐρεύνης. β) Μέθοδος δειγματοληψίας (μέγεθος δειγματος, μέθοδος ἐπιλογῆς δειγματος πλασίων κλπ.). γ) Περίοδος ἀναφορᾶς (χρόνος συλλογῆς τῶν διαφόρων στοιχείων Ἐτέθη τὸ ζήτημα χρήσεως διαφορετικῶν περιόδων ἀναφορᾶς, ἀναλόγως τῶν εἰδῶν).

Ἐπίσης ἐδόθησαν βασικοὶ τινες ὀρισμοί, ὡς τοῦ νοικοκυριοῦ, ἀρχηγοῦ τοῦ νοικοκυριοῦ, παρόντων καὶ ἀπόντων μελῶν, εἰσοδήματος εἰς εἶδος, ἐργαζομένων καὶ οἰκονομικῶς ἐνεργῶν προσώπων κλπ.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀντιπροσωπεῖα ἀνέφερε τὰς διεξαχθείσας ἤδη ἐν Ἑλλάδι πειραματικὰς ἐρεῦνας νοικοκυριῶν εἰς ἀγροτικὰς περιοχὰς τῆς χώρας, σκοπὸς

τῶν ὁποίων ἦτο ἡ λύσις μεθοδολογικῶν τινῶν προβλημάτων τῆς ἐρεῦνης, ἡ σύγκρισις διαφόρων μεθόδων συλλογῆς πληροφοριῶν ἐπὶ τῆς καταναλώσεως καὶ τέλος ἡ ἀντιμετώπισις ὀργανωτικῶν προβλημάτων ὡς τὸ τῆς διαμονῆς, διατροφῆς καὶ μετακινήσεως τῶν ἐρευνητριῶν κλπ. Ἀνέφερεν ἐπίσης τὴν ἐπὶ δειγματοληπτικῆς βάσεως διεξαχθεῖσαν ἔρευναν κοινοτήτων, πρὸς τὸν σκοπὸν συλλογῆς γενικῶν πληροφοριῶν ἐπὶ τῶν χωρίων σχετικῶς πρὸς τὴν διεξαχθησομένην εἰς μεγάλην κλίμακα ἔρευναν νοικοκυριῶν εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχάς, ὡς καὶ ἐνδείξει ἐπὶ τῶν καταρτισθέντων πινάκων πρὸς μέτρησιν τῆς ἐμφανοῦς ὑποαπασχολήσεως εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχάς.

Γενικὰ συζητήσεις καὶ τελικὰ συμπεράσματα.

Κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Σεμιναρίου, ὁ Ἄγγλος Στατιστικὸς κ. Moss συνῴησε τὰ λεχθέντα κατὰ τὰς προηγουμένας συνεδριάσεις, τονίζων ἰδιαιτέρως τὰ ἐξαχθέντα συμπεράσματα ὡς καὶ τὰ ἐπιτευχθέντα ἐν τῷ Σεμιναρίῳ.

Ἀνέφερε κατ' ἐντελῶς σαφῆ καὶ μεθογικὸν τρόπον τοῦς τομεῖς εἰς τοὺς ὁποίους ἔρευναι νοικοκυριῶν δύνανται νὰ προσφέρουν πολλὰ ἢ ἀποτελοῦν τὴν μοναδικὴν πηγὴν πληροφοριῶν.

Ἐκφράζων τὴν γνώμην ὄλων τῶν μελῶν τοῦ σεμιναρίου, εἶπεν ὅτι ἔμεινεν ἀπολύτως ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὰς διεξαχθείσας συζητήσεις, εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀκούσῃ πλείστας ὄσας εἰσηγήσεις ὡς καὶ τὰς ἐπὶ διαφόρων προβλημάτων δοθείσας εἰς τὰς διαφόρους χώρας λύσεις, πολλὰκις πρωτοτύπους.

Ὁ κ. Moss, (Διευθυντὴς Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν Μ. Βρεταννίας), ἀνεφέρθη ἰδιαιτέρως εἰς τὰς ἐρεῦνας Ἑνωμένων Πολιτειῶν, Ρωσίας καὶ Ἑλλάδος καὶ ὑπεγράμμισε τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἐπροξένησαν αὐταί. Διὰ τὴν τελευταίαν ἐξ αὐτῶν ἀνέφερε χαρακτηριστικῶς τὰ ἑξῆς: «Ἰδιαίτερα ἐντύπωσιν μοῦ ἐπροξένησεν ἡ γενομένη ἐργασία ἐν Ἑλλάδι. Μολοντί πρόκειται περὶ μικρῶς καὶ πτωχῆς χώρας, χωρὶς ἰδιαίτεραν στατιστικὴν παράδοσιν, ἡ διεξαχθεῖσα ἐκεῖ ἔρευνα νοικοκυριῶν εἶναι ἀρτία ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, μεθοδολογικῆς, ὀργανωτικῆς καὶ ἐμφανίσεως τῶν ἀποτελεσμάτων. Δύναμαι μάλιστα νὰ εἶπω ὅτι πολλὰ ζητήματα ἀντιμετωπίζονται κατὰ πρᾶγματι πρωτότυπον δι' ἐμὲ τρόπον. Τοῦτο μοῦ ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνω ὅτι δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ εἶναι μία χώρα μεγάλη, διὰ νὰ ἐκτελῆ αὕτη καλὰς στατιστικῆς ἐργασίας».

Ὡσαύτως, μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν ὁ ἀντιπρόεδρος τῶν ΗΠΑ κ. Rothman καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι ἄλλων χωρῶν συνεχάρησαν ἰδιαιτέρως τὸν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἀντιπροσωπείας κ. Κουβέλην, τόσον διὰ τὰς εἰσηγήσεις τῆς Ἑλληνικῆς Ἀντιπροσωπείας, ὅσον καὶ διὰ τὴν κυκλοφορήσασαν μεταξὺ τῶν συνέδρων ἔκδοσιν τῆς Ε.Σ.Υ.Ε. ἐπὶ τῆς ἐρεῦνης τῶν Οἰκογενειακῶν Προϋπολογισμῶν καὶ λοιπὰ ἔντυπα.

Γενικῶς δύναται νὰ λεχθῆι ὅτι καίτοι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Σεμιναρίου δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἐπιλυθοῦν πλείστα ὄσα προβλήματα, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἐπὶ τῶν ἐξετασθέντων ἦδη ζητημάτων οὐδέποτε μέχρι τοῦδε ἐγένετο διεθνῆς συζήτησις μὲ τόσον εὐρείαν συμμετοχὴν Κρατῶν, ὅπως συνέβη κατὰ τὸ Σεμινάριον τοῦτο, ἐν τούτοις ἡ Ἑλληνικὴ συμμετοχὴ ἦτο ἀπὸ πάσης ἀπόψεως λίαν ὠφέλιμος διότι: α) Ἡ ἀναγνώρισις ὅτι αἱ ἔρευναι νοικοκυριῶν ἀποτελοῦν σημαντικὴν πηγὴν συγκεντρωσῶς βασικῶν στοιχείων προγραμματισμοῦ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἐπεβεβαίωσε τὴν ὀρθότητα τοῦ σκοποῦ τῆς Ε.Σ.Υ.Ε., πρὸς περαιτέρω βελτίωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν τοιαύτης φύσεως ἐρευνῶν καὶ β) ἡ Ἑλληνικὴ Ἀντιπροσωπεία ἠδυνήθη νὰ ἀνταλλάξῃ ἀπόψεις ἐπὶ τῶν ἐπὶ μέρους προβλημάτων ἄτινα ἀπασχολοῦν τὴν Ε.Σ.Υ.Ε. εἰς τὸν τομέα τοῦτον, μετὰ τῶν ἐδικῶν ἄλλων χωρῶν.